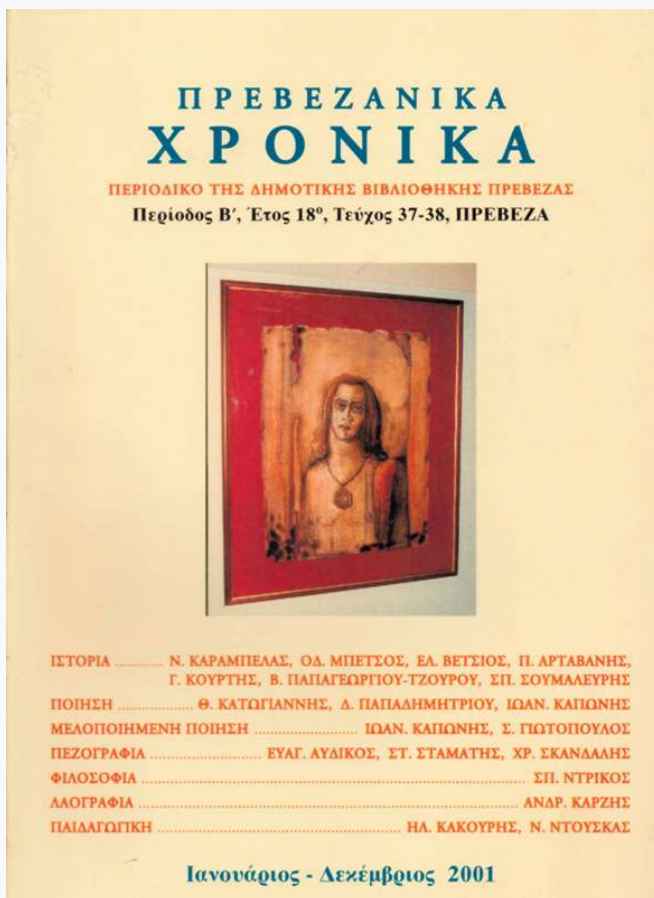

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 37-38 (2001)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 37-38 (2001)

Μύλων και μυλωνάδων ανέκδοτες ιστορίες. Παραδόσεις, ήθη, έθιμα, τραγούδια, δοξασίες, παροιμίες, αινίγματα

Ανδρέας Καρζής

doi: [10.12681/prch.29224](https://doi.org/10.12681/prch.29224)

Copyright © 2022, Ανδρέας Καρζής

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καρζής Α. (2022). Μύλων και μυλωνάδων ανέκδοτες ιστορίες. Παραδόσεις, ήθη, έθιμα, τραγούδια, δοξασίες, παροιμίες, αινίγματα. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (37-38), 171-193. <https://doi.org/10.12681/prch.29224>

Μύλων και μυλωνάδων ανέκδοτες ιστορίες

Παραδόσεις, ήθη, έθιμα, τραγούδια,
δοξασίες, παροιμίες, αινίγματα

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΖΗΣ

Λαογράφος

Α. ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ - ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ

Οι μύλοι και ιδιαίτερα οι νερόμυλοι βρίσκονται σε ερημικές τοποθεσίες κατά κανόνα, κοντά σε όχθες ποταμών και σε χαράδρες.

Η θέση, το φυσικό περιβάλλον, κατά τις χειμερινές ιδίως νύχτες, τροφοδοτούσε λόγω δεισιδαίμονος φόβου τη φαντασία των απλοϊκών ανθρώπων, ώστε αυτή να δημιουργεί ψευδαισθήσεις και εικόνες δαιμονικές. Έτσι στους μύλους, όταν ο μυλωνάς ψήνει κατά το Δωδεκαήμερο πέρδικα, γουρουνόπουλα ή σπάλα κρέατος, παρουσιάζεται ο καλικάντζαρος¹, ψήνει κι αυτός βατράχους και προσπαθεί να μαγαρίσει το κρέας του μυλωνά. Ο μυλωνάς χτυπάει με την πυρακτωμένη σούβλα του τον καλικάντζαρο στο πρόσωπο. Και όταν ο καλικάντζαρος ρωτά το μυλωνά για το ονομά του, εκείνος σαν άλλος Οδυσσέας εξαπατά αυτόν λέγοντας “Απατός” ή “Ατός”. Στην ερώτηση των άλλων καλικάντζαρων, ποιος τον έκαψε, εκείνος τους απαντά “Απατός” για να εισπράξει την κοροϊδία τους, “Αμ σαν εκάπκες απατός σου, τι σκούζεις έτσι;” »

Σε άλλες παραλλαγές της παράδοσης, ο παθών είναι ο διάβολος ή το παγανό. Και στη Ρουμανία, γράφει ο Ν.Γ. Πολίτης², είναι γνωστό παραμύθι, συγγενέστατο με τις παραπάνω νεοελληνικές παραδόσεις. Ο ήρωας του παραμυθιού πηγαίνει στο μύλο του διαβόλου, όπου εκεί λαμβάνει χώρα παρόμοιο επεισόδιο με του καλικάντζαρου και του μυλωνά.

1 Κ. Ρωμαίος, *Μικρά μελετήματα*, Θεσσαλονίκη 1955, σελ. 264-96

2 Ν.Γ. Πολίτης, *Παραδόσεις*, τ. Α', σελ. 361, αρ. 626 και τ. Β', σελ. 1338

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αλλά και σε άλλους λαούς, όπως π.χ. στους Γερμανούς, υπάρχει η δεισιδαιμών δοξασία και πίστη ότι ο μύλος είναι τόπος διαμονής κακοποιών πνευμάτων. Τα πνεύματα των υδάτων φανερώνονται στους μύλους και σ' αυτούς συχνάζει ο διάβολος.

Απο την περιοχή Κατσανοχωρίων κι από τον περίφημο μύλο του Κοροβέσιου (Κοινότητα Ελληνικού) είναι η μικρή ιστορία που ακολουθεί.

« Τώρα οι μύλοι της περιοχής είναι χαλάσματα και ερείπια. Νέκρα και ερημιά βασιλεύει στη περιοχή τους. Στέκονται βουβοί μάρτυρες μιας εποχής που πέρασε. Κάπου-κάπου τα καλοκαιρινά βράδια ακούγεται εκεί το μοιρολόγι κάποιας κουκουβάγιας, που θρηνεί. Παίρνει τότε τη θλιβερή φωνή της ο άνεμος και τη σκορπάει στα πέρατα της βαθιάς ρεματιάς και ανατριχιάζει η καρδιά του ανθρώπου. Κανένας δεν περνάει τώρα νύχτα από τα μέρη εκείνα. Εκεί τώρα θρονιάστηκαν για πάντα τα “στοιχειά”. Γλεντούν και χορεύουν οι καλικάντζαροι, τα παγανά και οι σαϊταναραίοι κι αλοίμονο σ' αυτόν που θα πέσει στα χέρια τους! Οι καλικάντζαροι είχαν – κατά την παράδοση – μόνιμη κατοικία στο λάκο της Βρανιάς. Κάθε βράδυ ξεκινούσαν από τη θέση “Φορντίστο”, κοντά στο μύλο της Βρανιάς και χορεύοντας με βιολιά, κλαρίνα και ντέφια έφταναν ως το μύλο του Κοροβέσιου κάτω. »

Μια άλλη παράδοση με τα καμώματα των καλικαντζάρων και την επίσκεψη στους μύλους κατά το Δωδεκαήμερο είναι η παρακάτω, γνωστή στα Ζαγοροχώρια μα και κάποια χωριά στην Ήπειρο³.

« Στα παλιά χρόνια μια γυναίκα άπο τη Βίτσα (Ζαγορίου) αποφάσισε να πάει ν' αλέσει κατά το Δωδεκαήμερο λίγο γέννημα στο μύλο του “Μίσιου”.

Η γυναίκα αυτή λέγονταν Κυράτσω και έκανε και τη μαμή στο χωριό και γι' αυτό το λόγο ήταν γνωστή με το όνομα “Κυράτσα-μαμή”. Οι άλλες γυναίκες της έλεγαν να μην πάει στο μύλο, γιατί αυτές τις μέρες οι μυλωνάδες κλείνουν τους μύλους και φεύγουν. Αυτή όμως δεν άκουσε.

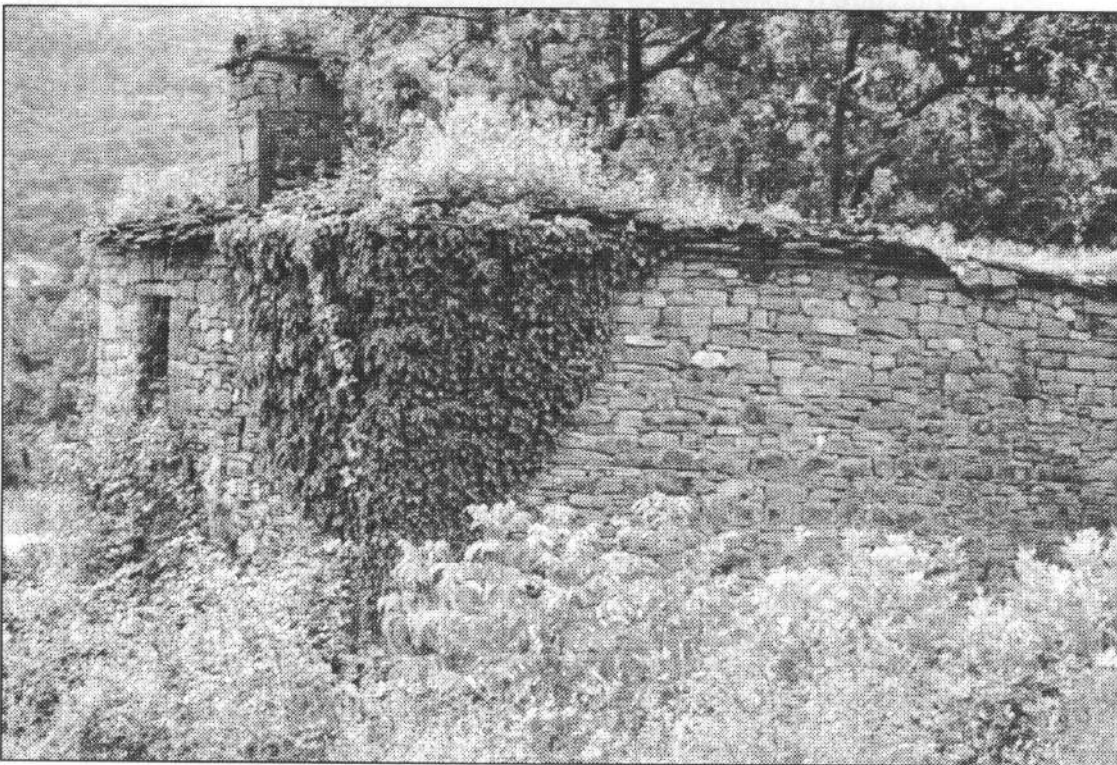
Πήρε λίγο γέννημα και κατά το βραδίο κατέβηκε φορτωμένη στο μύλο για να το αλέσει. Βρήκε το μύλο ανοιχτό και το μυλωνά πρόθυμο για να της αλέσει. Εκεί στο μύλο ο μυλωνάς είχε και τη γυναίκα του έτοιμη για να γεννήσει εκείνη την ώρα. Γι' αυτό παρακάλεσε την Κυράτσα-μαμή να τη βοηθήσει στη γέννα. Της είπε όμως με τόνο αυστηρό τα εξής απειλητικά λόγια: “Αν κάνει η γυναίκα μου παιδί, τότε θα σε αφήσω να φύγεις, αν όμως κάνει κοπέλα, θα σε σκοτώσω εδώ στο μύλο”. Η Κυράτσα-μαμή τότε κατάλαβε τι ήταν ο μύλωνάς. Αναγκαστι-

3 Κώστας Π. Λαζαρίδης, Οι Κουκουλιώτικοι Μύλοι, *Μικρή Ζαγορίσια Βιβλιοθήκη*, αρ. 24, Γιάννενα 1977, σελ. 65-67

κά βοήθησε τη μυλωνού να γεννήσει. Για κακή της τύχη η μυλωνού απόχτησε κοπέλα. Τότε για να γλυτώσει από το μυλωνά και να φύγει, αναγκάστηκε να κάνει την εξής ψευτιά: Έβαλε στην κατάλληλη θέση από το καρμύ του νεογέννητου μωρού αρσενικά όργανα καμωμένα από κερί και μια μικρή λεμονόκουπα. Έφκιασε μικρό πέος από κερί και τοποθέτησε και τη λεμονόκουπα σε τόπο από αρχ... Ανακοίνωσε τότε στο μυλωνά, ότι η γυναίκα του γέννησε παιδί. Χάρηκε αυτός και την άφησε να φύγει.

Άμα έφτασε αυτή στο σπίτι της, επειδή είχε πια νυχτώσει για τα καλά, έκλεισε σίγουρα τις πόρτες, άναψε φωτιά κι αφού δείπνησε, ετοιμάζονταν να κοιμηθεί. Τότε άκουσε να χτυπάει κάποιος την πόρτα της και να της φωνάζει: “Κυράτσα-μαμή, Κυράτσα-μαμή, άνοιξε, θα σε σκοτώσω. Με γέλασες. Δεν είναι παιδί αυτό που έκανε η γυναίκα μου, είναι κοπέλα. Του έβαλες πούτσα από κερί κι αρχίδα από λεμόνι”.

Η Κυράτσα-μαμή στην αρχή λαχτάρισε. Κατάλαβε όμως πώς αυτός που φώναζε ήταν ο καλικάντζαρος που είχε γίνει μυλωνάς και της άλεσε το γέννημα κι άρχισε να ρίχνει στη φωτιά παλιά τσαρούχια να καούν και κούτσουρα από κερασιά, γιατί παραδέχονται στα χωριά αυτά πως από τη μυρουδιά αυτών, όταν καίγονται στη φωτιά, φευγούν οι καλικάντζαροι. Αυτό βάσταξε κάμποση ώρα. Κοντά όμως στα μεσάνυχτα λάλησε κάποιος πετεινός στο χωριό και στη στιγμή ο καλικάντζαρος έγινε άφαντος. »

Χαλάσματα νερόμυλου στο Πολυστάφυλο Πρέβεζας (Φωτό: Καρζής 1995)

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Κοντά στο μεγάλο βράχο (γύρω στα 40 μέτρα) ήταν ο νερόμυλος της οικογένειας Κόκορου από το Κουκούλι. Ο μύλος αυτός “πνίγηκε” το 1910.

« Κάποτε στα παλιά χρόνια μια γυναίκα από το Κουκούλι, που την έλεγαν Νούλα, κατέβηκε με λίγο γέννημα για να το αλέσει στο μύλο του Κόκορου. Ήταν απόγιομα, όταν ξεκίνησε από το Κουκούλι. Εκεί στο μύλο άργησε ν’ αλέσει και έτσι την πήρε η νύχτα. Επειδή φοβόταν ν’ ανηφορίσει μονάχη της ως το χωριό, την ξέβγαλε για λίγο διάστημα ο μυλωνάς και τους άκουγαν τόσες φορές οι κάτοικοι να περιοχής να γλεντούν μέσα στη ρεματιά. “Τους ακ’σα κι εγώ”, μολογάει η μάνα μου “νια φορά απ’ κοιμήθ’κα στο μύλο και πατάγωσα απ’ το φόβο μ’. Μη σκιάζεσαι μ’ λέει ο μυλωνάς. Κίν’σαν για το γάμο οι καταραμέν’!”. Ήταν ο Γιώργος Σιόντης, ένας παλιός μυλωνάς, που της έλεγε αυτά. Κατάγονταν από τους Χουλιαράδες, όπως και οι πιο πολλοί μυλωνάδες⁴. »

Από ζωντανή μαρτυρία του 80άρη Αλέξανδρου Κωνή, από τη Μυρσίνη Πρέβεζας με τον οποίο είχαμε ευκαιρία να μιλήσουμε, είναι η επόμενη αφήγηση.

« Όπως κάθε βράδυ έτσι κι αυτή τη φορά ο Κίτσο-μυλωνάς κίνησε να πάει στο ξωκλήσι (απέχει μια ώρα δρόμο από το μύλο) ν’ ανάψει το καντήλι.

Στο δρόμο που πάαινε είδε κάτι σα σκιορίσμα μπρος του αλλά βιαστικός καθώς ήταν δεν έδωσε και πολλή σημασία παρά μόνο έκανε τρεις φορές το σταυρό του, κάτι μουρμούρισε και συνέχισε το δρόμο του.

Αφού σκαπέτησε ο μυλωνάς, το σκιορίσμα (καλικάντζαρος) που είχε περάσει από την τρύπα που έβγαине το νερό της δέσης, άνοιξε την πόρτα που δεν την καλοέκλεισε ο μυλωνάς και μπήκε μέσα. Έβαλε γρήγορα σε κίνηση το μάτι του μύλου να ξεραλέθει, όταν ακούστηκαν χτυπήματα στη πόρτα.

Κάποιος αργοπορημένος πήγε ν’ αλέσει. Άνοιξε ο μυλωνάς κι εκεί που έκανε να μπει μέσα ο αλεστήρης (ο πελάτης) όρμησαν πάνω του και οι άλλοι οι καλικάντζαροι που ήταν κρυμμένοι έξω. Έπιασαν τον αλεστήρη, τον έγδυσαν και έτσι γδυτό τον έριξαν μέσα στην αλευροθήκη και τον σκέπασαν από πάνω.

Σε μια στιγμή τους άκουσε να λένε: “Τι νόστιμο κρέας θα φάμε αν τον κάνομε σουβλιστό”.

Ο μυλωνάς που στο μεταξύ είχε γυρίσει, όταν άκουσε να δουλεύει ο μύλος, σκέφθηκε “Κάτι κακό θα συμβαίνει” και αμέσως ξεκρέμασε το παλιοντούφεκο που είχε κρυμμένο για κακό. Έδωσε μια δυνατή κλωτσιά στη πόρτα και όρμησε μέσα με το ντουφέκι έτοιμο...

Οι καλικάντζαροι που δεν περίμεναν τον ερχομό του μυλωνά τρομαγμένοι έτρεξαν να φύγουν. Ο μυλωνάς χωρίς να διστάσει τους έριξε μια, δυο.

⁴ Αλέξανδρος Γ. Λαζάνης, Οι παραδόσεις των Κατσανοχωρίων Ιωαννίνων, *Ηπειρωτική Εστία* 1986

Αυτοί πηδώντας απεδάπεκεί για να γλιτώσουν έπεσαν οι ίδιοι στη φωτιά που έκαιγε στη γωνία και που σ' αυτή σχεδίαζαν να ψήσουν τον αλεστάρη. Και κήκαν. Έτσι γλύτωσε ο αλεστάρης και ούτε που ξαναπάτησαν άλλο πια οι καλικάντζαροι. Τώρα, ούτε μύλος υπάρχει, παρά μόνο λιθοσωριά, ούτε και ξωκλήσια. Τα ρήμαξαν η τεχνολογία το πρώτο και η αδιαφορία το δεύτερο. »

Σε κάποια από τις επισκέψεις μας στα χωριά της Ηπείρου, περάσαμε από τα Κατσανοχώρια. Εκεί μας διηγήθηκαν ένα χαρακτηριστικό επεισόδιο, που έγινε στο Πάτερο με τα σαϊτανικά. Να τι μας είπε ο γεροντότερος της παρέας⁵.

« Μια φορά, εδώ στο χωριό μας ήρθαν οι οξαποδώ τ' νύχτα τα μεσάν'χτα και ψώναξαν μια γ'ναίκα από δω από το χωριό μας να κινησ' για το μύλο. Τότε αλέθαμαν στο μύλο τσ' Κλίφκ'ς κάτ' στο ποταμ' κι κατεβαίναμαν με τα ζώα φορτωμένα απόνα μονοπάτ'.

Η γ'ναίκα αυτή τούχε να πάει στο μύλο κι είχε συμφωνήσ' μ' άλλες γ'ναίκες να τ' φωνάξουν κι αυτή λίγο νύχτα. Έτσι πάιναν τότε στο μύλο νύχτα για να προφτάσ'ν ν' αλέσ'ν κι να γυρίσ'ν με μέρα.

Αυτή άκ'σε φωνές, σ'κώθ'κι, φόρτωσε το γάιδαρό τ'ς κι ξεκίν'σε...

Φόντα ξεκίν'σε άκουε φωνές από κάτω από τ' μεριά τ' αποταμιού.

Άιντε μωρήν εμείς τραβάμε κι θα σε καρτερέσουμε παρακάτ'. Οι άλλες γυναίκες όμως, κοιμούνταν ακόμα. Προχωρούσε λίγο αυτή κι φώναζε από μια φορά: Καρτερείτε κι εμένα μωρήνη! Τι βιάζεστε τόσοσο...

Σε καρτερούμε, σε καρτερούμεεεεε τ'ς αποκρίνονταν. Φόντα έφτασε, σ' ένα μέρος χαμ'λά κάτ' κατά το ποτάμ' που το λένε Ασπρόχωμα γιατί έχ' άσπρο χώμα, πόπαιρναν οι παλιοί κι άσπριζαν τα σπίτια τ'ς, είδε ένα χορό απ' αφνούς κι χόρευαν με νταούλια κι βιολιά. Τότε τάχασ' απ' το φόβο τ'ς.

Τ'ν έπιασαν κι αυτή απ' το χέρ' κι τ' μπήραν στο χορό κι χόρεψε. Μετά τ'ν άφ'καν κι έφ'γι κι έφεξε στο μύλο. Οι άλλες οι γ'ναίκες το πρωί ξεκίν'σαν κι όταν τ'ς μολόησε τι έπαθε, σκιάχτ'καν όλες. »

ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ-ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ-ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ⁶

Το δαιμονάλευρο: Δαιμονάλευρο λένε το αλεύρι από γέννημα που αλέστηκε μέρα βαριάς γιορτής. Πιστεύουν πως ο δαίμονας (ο διάβολος) παρέσυρε το νοικοκύρη να πάει στο μύλο ν' αλέσει μέρα βαριάς γιορτής. (Και η Κυριακή λογαριάζεται στις βαριές γιορτές, γι' αυτό πηγαίνουν στο μύλο το βράδυ της μέρας αυτή, μετά τον εσπερινό).

⁵ *Ηπειρωτική Εστία* 1986, τ. 414-415-416, σελ. 519-520

⁶ Χρήστος Σκανδάλης, *Ηπειρώτικος Μύλος, Πρεβεζάνικα Χρονικά* τ. 25, 1991, σελ. 83-97

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Σ' αντάλλαγμα λοιπόν ο δαίμονας δίνει θεραπευτικές ιδιότητες στο αλεύρι της γιορτής, το δαιμονάλευρο. Κάνουν καταπλάσματα για εξωτερικούς πόνους και ρόφημα για εσωτερικούς. Ο νοικοκύρης, για να αποφύγει το δαιμονάλευρο να το φέρει στο σπίτι, δεν το φορτώνει, δεν το παίρνει από το μύλο Κυριακή πρωί ή άλλη βαριά γιορτή. Τ' αφήνει για την επόμενη μέρα. Από το τυχόν δαιμονάλευρο που "θα μπει στο σπίτι", το πρώτο καρβέλι ή ταψί που θα ζυμωθεί και θα ψηθεί το λένε "καρβέλ' τ' αδαίμονα" ή "τηψί τ' δαίμονα" αντίστοιχα.

Άμα, με το φόρτωμά ή το ξεκίνημα για το μύλο, κοπρίσει το ζώο, τότε ο χωρικός πιστεύει πως θα βρεί αμέσως σειρά ν' αλέσει. Κι ούτε άλλο εμπόδιο (χαλασμένος μύλος, από χαραή οι μυλόπετρες, κ.λπ.) θα του τύχει.

Άμα, πηγαίνοντας για το μύλο, ο χωρικός νοικοκύρης απαντήσει λαγό στο δρόμο ή στο μονοπάτι (περάσει φράστ, μπροστά του), τότε θα του τύχει αναποδιά στο μύλο ("Άμ του είδα ιγώ απ' του δρόμου. Μότ'χε λαγός"). Άμα πάλι τύχει να περνάει φίδι στο μονοπάτι που πάει με το φορτιάρικο για το μύλο και πάλι το θεωρεί κακοσημαδιά. Το ίδιο πιστεύει και για την αλεπού. Συνήθως του γέρνει το φορτίο το ζώο και το ρίχνει κάτω και μετά είναι παιδεμός το ξαναφόρτωμα.

– Τα δωδεκάμερα οι δαιμόν' βγαίνουν κι πααίν'νι στ'ς μύλ'ς. Σα να πούμι ου μύλους τ' Μπαλαμπάν γιουμίζ' δαιμόν'ς τα δωδεκάμερα. Δεν κουτάει άνθρωπους να τ'ς ρίξ'νι στου ρέμα. Κι ου μυλουνάς τουν κόβ' του μύλου, γιατί τουν βάν'νι μπροστά οι διαόλοι κι ακούει τα βράδια όλη τ' νύχτα.

– Νια βουλά δύο γραμματ'ζόμεν' νύχτουςαν σ' ένα μύλο. Έκατσαν να πιράσσουν τη νύχτα. Ου μυλωνάς έφκιασι κουλούρα ρουκίσια. Τ'ς έδουσι να φάν'. Ικείν' δεν έβαλαν στου στόμα. Στρώνιτι κι ου μυλουνάς κι τ'ν τρώει όλη τ' γκ'λούρα. Τ'ν προσφάισι μι τυρί. "Κ'λούρα κι τυρί δε χουρταίνιτι πουτέ", τ'ς λέει, κι έτρουγε. "Πωπώ", λέει ου ένας, πόκανι του γιατρό. "Αυτός θα πιθάν', θα σκάσ' απόψι". "Πάμι όξου να κοιμθούμι", τ' λέει ου άλλους, πόκανι τουν αστρουνόμου. Ου μυλουνάς τ'ς είπι: "Να μη κοιμ'θήτι όξου, θα βρέξ' τ' νύχτα". Ικείν' δεν τουν άκ'σαν. Βήκαν όξου. Τ' νύχτα έπιασι βρουχή κι μπήκαν μέσα σα γάτις βριμένις. Του προυΐ ου αστρουνόμος ρουτάει του μυλουνά: "Καλά, δε μας λές, πώς ήξιρις ότι θα βρέξ'"; "Α! Τ'ς λέει ου μυλουνάς, του κατάλαβα γιατί του δειλ'νό γκυλίσκι η γ'ρούνα μ'. Έτσι βήκι κι η παροιμία: **"θα βρέξ', γκυλίσκι η γ'ρούνα τ' μυλουνά"**.

– Νια βουλά άλεσε ου κουμπάρους στου μυλουνά πού ήταν κουμπάρους τ' κι εκειός. Όντας έβγαζι του ξάι, ου κουμπάρους έλεε στου κουμπάρου τ' του μυλουνά: "Ιμένα κουμπάρι θα μ' παρ'ς λιγότερου ξάι, έτσι;" Κι ου κουμπάρους ου μυλουνάς έλεε στου πασπαλιάρ': "Μη τ' γιουμίεις τ'ν ξαέρα για τουν κουμπάρου, έτσι; Μη τ' γιουμίεις". Κι μι του χέρ' ου μυλουνάς έδ'χνι να τ' γιουμίσ' τ'ν ξαέρα ως τ' γκουρφή. »

ΛΑΪΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

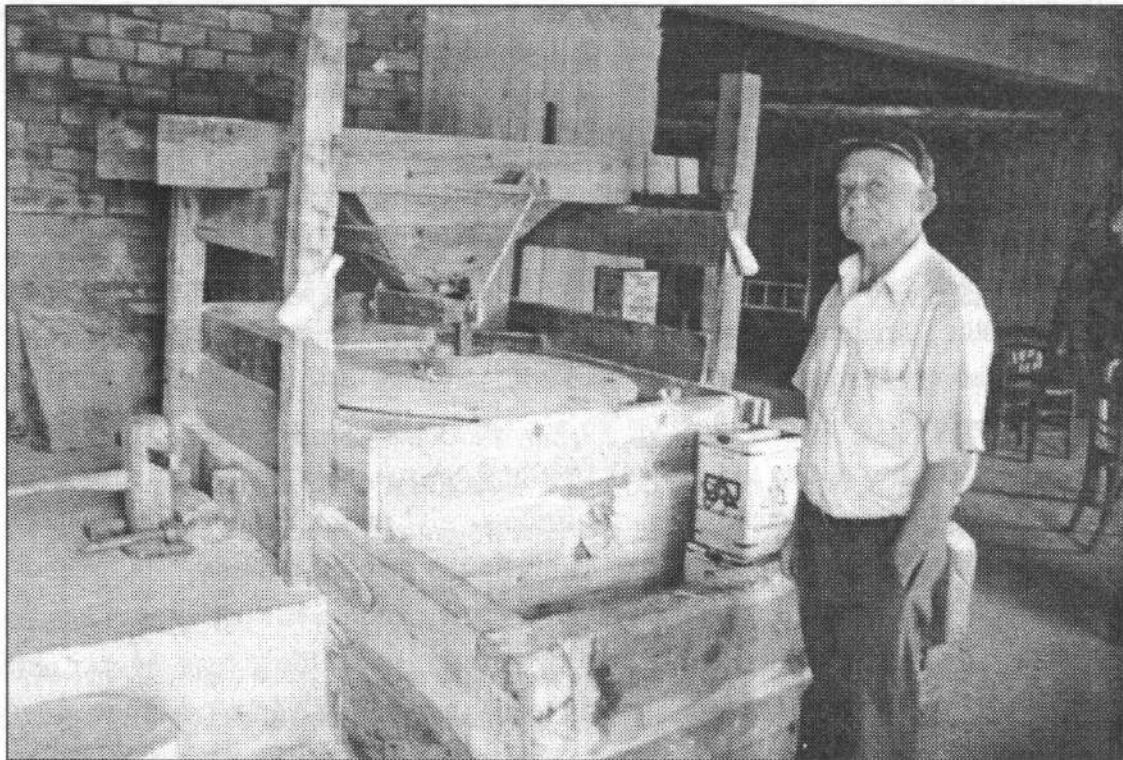
Γύρω από τους μύλους και τους μυλωνάδες εκεί αναπτύχτει ένας ευρύς κύκλος λαϊκών παραδόσεων, που αρέσκονται στα χωριά μας να τις λένε από γενιά σε γενιά και από εποχή σε εποχή και έτσι εξακολουθούν ως τα σήμερα στο στόμα του λαού μας.

– Στο μύλο τ' **Αη Γιώργη Φιλιπιάδας** λόγου χάρη, διηγούνται πάντα τις παραδόσεις για την “τρύπα τ' Αη Γιώργη”, τον τρύπιο βράχο και τον Άγιο Γεώργιο με το στοιχειό. Γι' αυτό και “στο μύλο, όπως λέν, μαθαίν'ς χίλια πράματα”.

– Από την κοντινή **Βούλιστα Παναγιά** Πρέβεζας η επόμενη παράδοση, όπως μας την έχει αφηγηθεί σε επιτόπια επίσκεψη, ο παπα-Φώτης Μπάρκας, ιερέας στην Παναγιά. Πλάι στην εκκλησιά Κοίμησης θεοτόκου υπάρχει νερόμυλος (αναπαλαιωμένος σήμερα) από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας (άγνωστο από πότε). Η παράδοση λέει, στο συνοικισμό “Γωνιά” υπάρχει τοποθεσία με το τοπωνύμιο “Παλαιόμυλος”. Σίγουρα θα υπάρχαν από τα πολύ παλιά χρόνια της Τουρκοκρατίας μύλοι – πόσοι ακριβώς άγνωστο. Σήμερα μόνο ερειπωμένα κτίρια υπάρχουν. Κατά την παράδοση πάντα, οι μύλοι αυτοί ανήκαν στους Τούρκους κατακτητές.

Οι χριστιανοί πάντα ήθελαν να έχουν δικό τους μύλο και η επιθυμία τους δεν άργησε να πραγματοποιηθεί αν και αυτό τους στοίχισε πολύ ακριβά.

Κάποτε ο Τούρκος αγάς της περιοχής έφυγε ταξίδι στη Πόλη για θέματα της

Ο μύλος και ο μυλωνάς στη Βούλιστα Παναγιά Πρέβεζας (Φωτό: Καρζής 1996)

Πρεβεζάνικα Χρονικά

δικαιοδοσίας του. Το ταξίδι αυτό διαρκούσε τότε δυο περίπου μήνες – ίσως και περισσότερο. Έτσι βρήκαν την ευκαιρία οι χωριανοί έσκαψαν τον αυλακόμυλο και τον έφεραν πλάι στην εκκλησία. Εκεί κτίσανε το μύλο και άρχισε να δουλεύει για τις ανάγκες των χριστιανών. Όταν επέστρεψε ο αγάς από την Πόλη και άκουσε και είδε την παράνομη πράξη των χριστιανών, διέταξε αμέσως να συλλάβουν τους υπεύθυνους. Έτσι σε λίγη ώρα ο παπάς και το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο του χωριού βρέθηκαν αλυσοδεμένοι μπροστά στον αγά. Την άλλη μέρα έτσι δεμένοι και με συνοδεία τουρκικής φρουράς οδηγήθηκαν στην Άρτα για να τους περάσουν από δίκη.

Απέναντι από την Κερασώνα (Κεράσοβο) υπάρχει μια τοποθεσία που λέγεται “Σάμαλη” (τουρκικό όνομα). Εκεί ο επικεφαλής της τουρκικής συνοδείας Σαμαν’λή διέταξε να σταματήσουν για σωματική του ανάγκη. Εκεί που ανακουφιζόταν από το χ... έπεσε νεκρός. Τι ακριβώς συνέβη και πώς, κανείς δεν έμαθε. Πολύ πιθανόν να έφτασε η είδηση ότι θα περνούσε από εκεί η συνοδεία και κάποιος ρωμαλέος γκισούρης δεν δίστασε να προβεί σ’ αυτή την πράξη. Όμως η φρουρά συνέχισε την πορεία για την Άρτα με τους χριστιανούς. Η δίκη έγινε και ο παπάς μαζί με το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο μαρτύρησαν ακριβά με τη ζωή τους για το μύλο. Ο μύλος όμως έμεινε.

– Στο νομό της Πρέβεζας παραμένουμε για να μετακινηθούμε νοτιότερα, στην περιοχή της **Μυρσίνης**. Την πληροφορία μας την έδωσε ο πρωτοπρεσβύτερος Δημήτριος Μπούσιος.

Ο Πήλιος (Σπύρος) Τσούτσης από το χωριό Εκκλησιές της Πρέβεζας, δραγάτης, κάποτε πήγε στις νεροτριβιές και τους μύλους της Τσαραγόρας (Μυρσίνης), του μοναστηριού. Εκεί έκλεψε ένα βιλάρι σκαλτσερό (για μαλλινά ρούχα). Όμως τέτοιο πράγμα, να κλέψουν ρούχα από τις νεροτριβιές, δεν είχε ματαγίνει. Κακοφάνηκε σ’ όλο το χωριό και ζήτησαν από τον ηγούμενο του Λεκατσά να βγάλει αφορεσμό για τον κλέφτη. Σε λίγο ο Πήλιος γέμισε ψώρα και καμπούριασε, μετά παραμορφώθηκαν τα δάχτυλά του και τελικά πέθανε.

– Κι από την Πρέβεζα στην ακριτική **Βούρμπιανη**⁷.

«Οχπάν από το μύλο το βακούφ’κο τ’ς Βούρμπιανης, οχπέρ από το πέτρινο γιοφύρ’, είναι μια πέτρα μεγάλη και τσουρτσουλωτή, που τη λεν Κάστρο. Αυτή η πέτρα απλώνεται από την οχπίσω τη μεριά κι είν’ απάτ’τη, μόν’ οι ντραγαταραίοι το καλοκαίρ’ γραπατσώνουνται κι ανεβαίν’ν στην κορφή στον τσούρτσουλα και φειάνουν με κλαριά τη ντραγατσησιά για να κάθονται στον ίσκιο και να φ’λάν τ’ αμπέλια που είναι καρσί στη Μπιζιωνιά, στου Τόσ’, στις Λόντες και στο Γιατίκ’ γιατί’ είναι καρσούλ’ το Κάστρο. Στη ρίζα αυτ’νής τ’ς πέτρας, εκεί

7 Χαράλ. Ρέμπελης, “Κονιτσιώτικα”, *Ηπειρωτική Εταιρεία* 1953, σελ. 156-157

που περνάει ο δρόμος για τον Πετσιόγκαζο, βαθείά στη γης, ζούσ' εδώ και σαράντα-πενήντα χρόνια ένα στοιχειό και φύλαε ένα κακαβούλ' γιομάτο φλωριά που τάχαν θάψ' εκεί μέσα οι κλέφτες.

Αυτό το στοιχειό, όπως μου μολογούσε ο Μήτρο Προφύρ'ς από τη Σέλτσι, που 'χε κάνει χρόνια ντραγάτ'ς στη Βούρμπιαν' και το 'χε δει, ήταν ένα μεγάλο φίδ' ίσα με τρεις-τέσσερ'ς οργιές και χοντρό σα λουμάκ', είχε ένα κεφάλι σαν από μός' χρονιάρ'κο με κάτ' μάτια σαν πεντόλιρα και κάθε νύχτα το βάχτ' τα μεσάν'χτα έβγαιν' από τη σπ'λιά και κατέβαινε παρακατίτσα στο ποτάμ' για να πιεί νερό, μόν' δεν πείραζε άνθρωπο, μονάχα μαυλούσε κάποτες καμιά γίδα και καμιά προβατίνα και τ'ν έτρωε.

Τόσες βολές οι μυλωνάδες απ' το μύλο το βακούφ'κο, που πήγαιναν νύχτα στη δέσ' για να μάζ'ν το νερό, τόμπλαξαν που ροβολούσε στο ποτάμ' να πιει νερό, άκ'σαν τ'ς πέτρες και τα χαλίκια που τα μάζωνε, όπως έρουνταν, κι είδαν τα μάτια του που γκάλιζαν σαν αναμμένα κάρβουνα... για... εδώ και κει για-για, γκουτζιάμ θεριό με κέρατα.

Ένα βράδ' ο Κώτα Μπουρέκας ο μυλωνάς παραμόνεψε οχπάν από τ' αυλάκ' του μύλου με μια τσιάγγρα, για να το σκοτώσ' και να του παρ' το παντζέρ' που είν' ιλιάτς για πολλές αρρώστιες και το βάνουν σε ματζούνια, και το λαμπυκαρισμένο χρυσαφ'κό πόχ' μέσα στ' άντερα, μόν' άμα το είδε αρχίν'σε να τρέμ' και τόπεσε το ντουφέκι από τα χέρια κι απόμ'νε ο κάψο Κώτας έτσ' αραγμένος απ' το φόβο του ώσπου πάει ο σύντροφός του ο Κήτο Παπαδήμος και τον ανέφερε...

Τώρα έχ' πολλά χρόνια που δεν μεταφάν'κε αυτό το στοιχειό. Τι γίν'κε; »

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΜΥΛΩΝΑΔΩΝ

Πολλές και πολύ νόστιμες ιστορίες (γεγονότα πραγματικά και φανταστικά) έχουν αναπτυχθεί γύρω από το βίο και την πολιτεία των μυλωνάδων. Ξεκινάμε από τα νότια της Ηπείρου, τα Τζουμέρκα και συγκεκριμένα από τα **θεοδώριανα**⁸.

« Λουλούδω ήταν η μάνα τ' Γιώργου Γκιόλια και τη λέγαν έτσι γιατί ήταν όμορφη σα λουλούδι. Μια μέρα πήγε στον κάτω Μύλο, όπου ήταν ένας Τούρκος. Λέει ο Τούρκος: “Κόλλα (ανέβα) Λουλούδω μ' και βάλε τη λιάσμα κι ύστερα να σε φιλήσω”. Αποκρίνεται η Λουλούδω: “Κάλλιο να ιδώ το αίμα μου τη γης να κοκκινήσει παρά να ιδώ τα μάτια μου Τούρκος να τα φιλήσει”. Ο Τούρκος άγρεψε: “Τούρκος να κάνει πόλεμο, Τούρκος να γέν' αγάς. Θα πάω στην Κωσπηλάτα να γένει μακελιόν”. “Τούρκε, κάτσε φρόνιμα, θα φας ένα χορό” (θα φας ένα ξύλο)... Στο τέλος οι άντρες κι οι γυναίκες που 'ταν στο μύλο τον έδειραν τον Τούρκο και δε ματαπάτησε στο χωριό. » (αφήγηση: Βασιλική Βεντίτσα)

⁸ Ρήγας-Γιώργος Σ. Σκουτέλας, *θεοδώριανα*, Αθήνα 1994, σελ. 443-45

Μύλος - νεροτρουβιά στην Καμπή Φιλιππιάδας (Φωτό: Καρζής 1998)

Στο μύλο της **Παντάνασσας** Φιλιππιάδας πηγαίνουμε για να συναντήσουμε τον παπα-Χρήστο Μάνθο τον Ιούλιο του 1997, ο οποίος θα μας αφηγηθεί την ιστορία ενός επικηρυγμένου ληστή, που κατέφυγε στο μύλο του χωριού.

« Καλημέρισε το μυλωνά, πιάσανε κουβέντα σαν να γνωρίζονταν από χρόνια. Απάνω στην κουβέντα ο ληστής που έτρεφε μεγάλη γενιάδα παρακάλεσε το μυλωνά να τον ξουρίσει πρώτα και μετά να του δώσει ένα-δυο σακκιά αλεύρι.

Ο μυλωνάς έξυπνος, πάνω στην κουβέντα κατάλαβε με τι άνθρωπο είχε να κάνει, αφού από μέρες πρίν είχε κυκλοφορήσει η είδηση ότι ο τάδε ληστής κρυβόταν κάπου εκεί κοντά. Έτσι σε λίγη ώρα και καθώς τον ξούριζε του πήρε πέρα για πέρα το κεφάλι, γιατί η επικήρυξη ήταν πολλά λεφτά. »

Άπο την ιστορική Λάκκα Σούλι η επόμενη ιστορία, ένα πραγματικό γεγονός που συνέβη στο χωριό Ρωμανός⁹.

« Την περίοδο που ήταν μυλωνάς ο Γιάννης Μάρως, ένα βράδυ τον χειμώνα, 2-3 κλέφτες από το Σκιαδά, ένας Διονύσης κι ένας από Παλιοχώρι Μπότσαρη, ονόματι Βαγγέλης Ντόμαρης, πήγαν με άλογα και του πήραν αλεύρι και καλαμπόκι και τον πήραν κι αυτόν μαζί τους κάμποσο μακριά από το μύλο, για να μην

9 Ρήγας-Γιώργος Σ. Σκουτέλας, *Θεοδώρινα*, Αθήνα 1994, σελ. 443-45

προλάβει να φωνάξει για βοήθεια. Στο δρόμο που πήγαιναν, τους είπε: “Ορέ παιδιά, δώστε ένας μια κάπα να σκεπαστώ, γιατί κρύωσα”. Και του δώσανε την κάπα. Αυτός έκοψε ξυλάκια μικρά και τα τρύπωσε σ’ ένα πίστρωμα της κάπας που του δάνεισαν. Τη νύχτα τον ελευθέρωσαν. Με το που έφεξε, πήγε στον πρόεδρο της Κοινότητας και του είπε το και το. Ειδοποίησαν την αστυνομία, ήρθε το απόσπασμα και κάλεσε τους ληστές οι οποίοι δεν παραδέχτηκαν τίποτε. Τότε ήρθε κι ο μυλωνάς ο οποίος είπε στον αστυνόμο να ψάξουν στην κάπα τους και θα δουν σ’ ένα πίστρωμα ξυλάκια που είχε κρύψει ο ίδιος – τεκμήρια της ενοχής τους. Κι έτσι μαρτύρησαν και επέστρεψαν το εισόδημα στο μυλωνά. »

Ανηφορίζουμε βορειότερα προς το Πωγώνι. Η ιστορία διαδραματίζεται στα Κτίσματα¹⁰

« Μια γυναίκα ονόματι Διόχνω, έστειλε τον άντρα της την Κυριακή στο μύλο, διότι ήταν μικρομάνα, όπως μου τα ‘χε μολογήσει ένας χωρικός γέροντας. Και όταν γύρισε απ’ το μύλο και έφθασε έξω στην αυλή του σπιτιού, φώναξε τη γυναίκα του: “Διόχνωω, ω Διόχνω. Έβγα έξω να μου βαστάξεις την μεριά να ξεφορτώσω. Γιατί το λυκοσκισμένο δεν στέκεται, και άντεσα, δεν μπορώ να το ξεφορτώσω”.

“Έ μο, νοικοκύρη μου, αφού άντεσες, πάρε την αντέσω” – έτσι λέγανε την φορτωτήρα, που ήταν η φούρκα που στήριζε τη μια μεριά του φορτώματος και ξεφόρτωνες μόνος σου.

“Θέλει κι ένα κράτημα από το καπίστρι το μουλάρι, Διόχνω, δεν ξεφορτώνεται μόνο με την φορτωτήρα, έλα έξω”.

“Έ, μωρέ κι εσύ, πάρτη τη φορτωτήρα και ξεφόρτωσε όπως μπορείς, γιατί το χρουσούζικο τόκω σ’κωμένο και κλαίει, να τ’ αφήσω καταής θα μας καρυδιάσει κλαίγοντας”, του είπε η γυναίκα του δήθεν στεναχωρημένη η διαολεμένη!

Αγανακτισμένος ο άντρας της διαολεμένης Διόχνως, της είπε:

“Την παίρνω, την παίρνω την φορτωτήρα κι έρχομαι μέσα, να σου μετρήσω τα πλευρά, διαολογύναικο”.

“Έφτακα, έφτακα κιόλας”. Κι έτσι γλύτωσε η Διόχνω το “μπιρτάχι”. »

Από την ίδια περιοχή Πωγωνίου και η επόμενη πολύ ανθρώπινη ιστορία του Μήτσ’ μυλωνά και του γιου του Κίτσου¹¹.

« Στην περιοχή Πωγωνίου ζούσε ένας μυλωνάς μαζί με το μοναχογιό του τον Κίτσο. Η γυναίκα του Μήτσ’ μυλωνά, μια πολύ καλή γυναίκα όπως μολόγαγαν οι

10 Παπα-Χρήστος Μάτσας, Μύλοι και Μυλωνάδες, Πωγωνήσια Βιβλιοθήκη 7, Πωγωνιακά Χρονικά, τ. 2 Γιάννενα 1996, σελ. 97-98.

11 Αντώνης Ράπτης, 90 ετών από τη Χαραυγή Μουργκάνας Θεσπρωτίας

Πρεβεζάνικα Χρονικά

παλιοί, τους είχε αφήσει χρόνους σε νεαρή ηλικία. Έτσι ο Μήτσ' μυλωνάς απόμ'κε μόνος με το γιο και όλη η δουλειά έπεσε σ' αυτόν γιατί ο γιος του είχε κάποιο κουσούρι...

Έτσι πέρασαν τα χρόνια και ο καμός και το μαράζι του μυλωνά αυγάτεναν σαν έβλεπε το γιο του τον Κίτσο να ξεπερνάει τα τριάντα και να μη νοιάζεται για παντριά, αλλά ούτε και μάτι να σηκώσει να δει καμιά γυναίκα. Δεν έμοιασε σε τίποτα του πατέρα του του Μήτσ' μυλωνά που, όταν αυτός ήταν στην ηλικία του, και τι δεν είχε κάνει...

Ακόμα και παντρεμένος όλο και ξεμονάχιαζε κι από καμιά και το γλεντούσε για τα καλά. Κάποιοι σοφοί χωριανοί (θιός σχωρέστους) είχαν πει κάποτε: "Τις αμαρτίες του Μήτσ' μυλωνά πληρώνει τώρα ο γιος του".

Κάποια φορά ο Μήτσ' μυλωνάς πιάνει το γιο του σε κουβέντα και προσπαθεί να του αλλάξει τα μυαλά και να τον πείσει πως καιρός είναι πια να παντρευτεί να του κάνει και κάνα αγρόνι να νιώσει κι αυτός τη χαρά του παππού.

Όμως του Κίτσου τ' αυτή δεν χαμπέραγε με τίποτα... Έτσι μια μέρα ο Μήτσ' μυλωνάς με δυο τρεις χωριανούς και συγγενείς του και μαζί με τον Κίτσο κίνησαν και πήγαν σ' ένα κοντινό χωριό κάπου 15 χλμ. μακριά και πάσαν ίσια στο σπίτι του παπα-Τρύφωνα που είχε τρεις κόρες ανύπαντρες.

Καμιά τους όμως δεν ήθελε για άντρα της το γιο του μυλωνά που έξω απ' το κουσούρι που είχε, ήταν και πάντα αλευρομουτζουρωμένος κι ας μην έκανε πολλές δουλειές στο μύλο, μόνο τα σακκιά βοηθούσε να φορτώσουν και να ξεφορτώνουν οι αλεσματοάρηδες και καμιά άλλη ψιλοδουλειά.

Εκεί στο σπίτι του παπα-Τρύφωνα πιάσαν την κουβέντα και πές ο ένας πες ο άλλος παίνιες για τον Κίτσο προσπαθούν να πείσουν τον παπά να πει το ναί. Όμως ο παπάς που το μάτι του "έκοβε" μακριά, είπε σε κάποια στιγμή: "Ποια τσούπρα ωρέ Μήτσ' μυλωνά να δώσω στο γιο σου, αφού αυτός δεν ξέρει από κόσμο, είναι ντίπ σκεπάρι. Για να τον δοκιμάσω για να δεις, τι τραγούδια ξέρει..."

Δεν πρόφτακε να αποσώσει τη κουβέντα του ο παπάς, τινάζεται πάνω ο Κίτσος και πιάνει τότε το τραγούδι:

*Καλότυχη, καλόμοιρη όποια θα πάρ' εμένα
Πίνω κανάτα το πρωί, διπλή το μεσημέρι
και κατά τα μεσάνυχτα στραγγίζω το βαρέλι...*

Κόκκαλο ο παπάς, που τα λόγια του είχαν άλλη έννοια και όχι τι τραγούδια ήξερε ο γιος του Μήτσ' μυλωνά.

Αυτό ήταν το πρώτο και το τελευταίο προξενιό που έκανε για τον Κίτσο.

Πέρασαν από τότε 50 χρόνια περίπου. Κανείς από τους δυο δεν είναι τώρα στη ζωή. Μόνο στη μνήμη κάποιων γερόντων ζούνε όλα αυτά χαραγμένα, με πιο έντονη εικόνα εκείνη του μύλου. Του μοναδικού μύλου που υπήρχε στο χωριό

και που εξυπηρετούσε όχι μόνο τις δικές τους ανάγκες αλλά και των άλλων κο-
ντινών προς αυτό χωριά. Τώρα μόνο λιθοσωρούς αντικρύζει κανείς σ' αυτό το
μέρος που στέκει σαν στοιχειωμένο. »

ΕΥΤΡΑΠΕΔΑ ΜΥΛΩΝΑΔΩΝ

Η κοινή γνώση της εποχής, τους μυλωνάδες τους χαρακτήριζε ευφύεστα-
τους, αθυρόστομους και ερωτιάρηδες και γι' αυτό γύρω από τους μυλωνάδες
και τη δουλειά τους πλάστηκαν νοστιμότατες ευτράπελες ιστορίες, που άρεσε
στον πολύ κόσμο να τις μεταφέρουν από στόμα σε στόμα και να τις μεταδίδουν
από χωριό σε χωριό.

« Κάποιος Μάκος γύριζε από το μύλο της **Βροσίνας Ιωαννίνων** με την αλεσιά
φορτωμένη στο γομάρι. Θέλεις απ' το βάρος, θέλεις απ' τις ανοιξιάτικες κλω-
ροσιές που 'χε βοσκήσει το γομάρι, στ' Αγρίμη το λάκκο, απροειδοποίητα, του
τσέρλησε τη φουστανέλα. Τραβάει τη μπιστόλα και σωριάζει το άκακο ζωντανό
στο δρόμο. Σα να μην έγινε τίποτα, πάει στο σπίτι χωρίς γομάρι κι αλεσιά.

– Άιντε βάβω, παρ' την τριχιά και πάνε στο τάδε μέρος να πάρεις τ' άλε-
σμα, γιατί το γομάρι το σκότωσα.

– Τι σου 'κανε, ωρέ, το γομάρι και μας άφ'κες χωρίς φορτιάρικο; (Βλέπετε
τα γομάρια τότες είχαν πολλές παράδες. Αν πείτε και για μουλάρια κι άλογο,
αυτά λίγοι τα 'χαν). Κι ο Μάκος φουρκισμένος, ακόμα για του γομαριού την
προσβολή, συμπλήρωσε:

– Εμένα ωρ' βάβω τη φουστανέλα δε μου τη λέρωσε ο Τούρκος, να μου τη
λερώσει το παλιογόμαρο;

Η βάβω πάει δυο φορές για να φέρει τις μεριές της αλεσιάς¹². »

Από την περιοχή Δυτικού Ζαγορίου η επόμενη ευτράπελη ιστορία¹³ :

« Ένας μυλωνάς ονόματι Μπίλας επίεζετο από τον παπά του χωριού να εξο-
μολογηθεί, διότι είχε πολλές αμαρτίες. Ο μυλωνάς ξέφευγε γιατί ήξευρε ότι
έκαμε αμαρτίες από το ξάι. Επειδή όμως τον πίεζε ο παπάς να εξομολογηθεί,
διότι θα μαρτυρούσε ο μυλωνάς και πόσο ξάι πήρε παραπάνω του παπά, αποφά-
σισε να κάμει τούτο: Είπε στον παπά, ότι την Κυριακή θα ανέβει στον άμβωνα
και θα φωνάξει μπρος στο Εκκλησίασμα τις αμαρτίες του.

Ο παπάς κορδωμένος βγήκε στην Ωραία Πύλη για ν' ακούσει τις αμαρτίες
του μυλωνά. Οπότε ο μυλωνάς φωνάξε: "Ακούστε: Όλα τα παιδιά, που έχουν
κόκκινα μαλλιά, είναι από τον παπά". Κόκκαλο ο παπάς! »

12 Θεοφ. Λαμπρίδης, *Ηπειρωτική Εταιρεία*, τ. 154, σελ. 351

13 Αριστείδης Ντάβανος, πρώην μυλωνάς 85 ετών, από τη Ραβενή Θεσπρωτίας, 1993

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Η Γκέλω και πώς καλοπόρεψε... στο μύλο¹⁴ :

« Κάποτε μια μάνα, άρρωστη ήταν η μαύρη, ο άντρας της έλειπε ταξίδι, σκέφτηκε να στείλει τη μεγαλοκόρη της στο μύλο, αφού η δόλια δεν μπόραγε να πάει. Φώναξε της κόρης της και της είπε να φορτώσει την παλιογομάρα με τα δυο σακκιά γέννημα που είχε ετοιμάσει πριν και να κινήσει ταχιά πρωί για το μύλο.

“Όμως πρόσεξε, στο μύλο που θα πας, να φυλάξεις το κεφάλι σου”, τη συμβούλεψε.

Ταχιά το πρωί, η Γκέλω, μπροστά η γομάρα, πίσω αυτή, κίνησαν για το μύλο που ήταν δυο ώρες δρόμο μακριά, στο πλαϊνό χωριό.

Σαν έφτασε στο μύλο, την υποδέχτηκε ο μυλωνάς καλημερίζοντάς την αλλά και την έβλεπε περίεργα, γιατί δεν την είχε ματαδεί άλλη φορά. Τη βοήθησε να ξεφορτώσει τη γομάρα και μετά άρχισε να ζυγιάζει τα σακκιά με το στατέρι, ρίχνοντάς της πού και πού περίεργες ματιές. Την είδε να κοκκινίζει και σημειώνοντας στο τεφτέρι του κάτι, μονολόγησε (από μέσα του): “η καλή μέρα από το πρωί φαίνεται...”

Μετά από λίγο κι ενώ ο μύλος δούλευε στο δικό του ρυθμό, κοιτάζει ο μυλωνάς και τι να δει. Βλέπει την Γκέλω να αδειάζει τον τροβά που είχε γεμίσει για το κολατσιό της με ψωμοτύρι, να το δένει στην ποδιά της και να βάζει τον τροβά (τον πέρασε) στο κεφάλι της, και έτσι κουκουλωμένη κάθισε, για να φυλάξει το κεφάλι της (όπως της είπε η μάνα της).

Ο μυλωνάς βλέποντας αυτή τη σκηνή, με το ζόρι συγκρατούσε τα γέλια και κουνώντας το κεφάλι του είπε: “Το κεφάλι σ’ κι να φυλάξεις ο μυλωνάς θε να σε φκιάξ”. Και μη χάνοντας καιρό όρμησε ο μυλωνάς πάνω της...

Σα γύρισε η Γκέλω στο σπίτι της και αφού τακτοποίησε τα σακκιά της με τ’ αλεύρι και κάθισε λίγο να ξαποστάσει, η μάνα της ρώτησε να μάθει πώς πόρεψε στο μύλο (για πρώτη φορά που πήγε).

– Πώς να πορέψω, αποκρίθηκε η Γκέλω, παίρνοντας μια βαθιά ανάσα. Το κεφαλι μου καλά το φύλαξα, ο κώλος μου όμως δε γλίτωσε... »

Ο Χρήστος Μυλωνάς, ο γυναικάς του Αθαμάνιου¹⁵.

« Στο χωριό είχε ακουσθεί ότι ο Χρήστος Μυλωνάς από το διπλανό χωριό που είχε και το μύλο δεν άφηνε γυναίκα για γυναίκα απείραγν. Κάποτε ήρθε στο χωριό νύφη από κάποιο χωριό των Τρικάλων, η Βασίλω. Γυναίκα στρομπούλω, γλωσσού και “πολύξερη”, όμως καλή νοικοκυρά.

Κάποια μέρα της λέει η πεθερά της:

14 Νίκος Κουτσούκης, 80 ετών, πρώην μυλωνάς από τα Τερπνά Άρτας

15 Ο ίδιος

– Νύφ', του τσιότσιου αλεύρι πούχαμε, πάει να τελειώσ', ένα δυο φουρνίσματα είν' ακόμα, δεν πιάνουμ' να 'τοιμάσ'με τα σακκιά να τα πας ταχιά πρωί στο μύλο;

– Να τα πάω μω' μάνα, μόνο που δεν έχω ματαπάει άλλη φορά.

– Δεν είν' και τόσο δύσκολου, της αποκρίθηκε η πεθερά, μόν' πρόσεξε κειός ο παλιομυλωνάς δεν αφήν' γυναίκα για γυναίκα δίχως να τ'ς βάλ' χέρι.

– Μη σκανιάζεσαι, μάνα, εμένα δε βρέθηκε κι ούτε θα βρεθεί μυλωνάς να μ' βάλ' χέρι, είμ' ιγώ μια...

Αυτά είπε η Βασίλω στην πεθερά της κι άρχισε να ετοιμάζει το γέννημα να γεμίσει τα σακκιά για να τα 'χει έτοιμα το πρωί να τα φορτώσει στη γομάρα και να κινήσει για το μύλο.

Ταχιά το πρωί όλα ήταν έτοιμα και η Βασίλω κίνησε για το μύλο. Όμως πιο μπροστά ο μυλωνάς είχε πληροφορηθεί για την καινούργια νύφη που έγινε στο γειτονικό χωριό και πως καυχόταν ότι δε βρέθηκε μυλωνάς να την αγγίξει... Μετά από δυο ώρες δρόμο έφτασε η Βασίλω στο μύλο και με τη βοήθεια του μυλωνά ξεφόρτωσαν τις μεριές από τη γομάρα, έγιναν οι απαραίτητες άλλες διαδικασίες και το εθιμικό καλωσόρισες, τ' αλεύρωμα, που γίνεται στον καινούργιο πελάτη...

Η Βασίλω βλέποντας όλες αυτές τις περιποιήσεις του μυλωνά, έμεινε κατάπληκτη και τα όσα είχε ακούσει για το μυλωνά τα ξέγραψε με μιας "λόγια του κόσμου", σκέφτηκε, "αφού για τους μυλωνάδες έχουν να λένε, για τα δικά τους ποιος λέει..."

Ο μυλωνάς όμως είχε διαφορετικές σκέψεις και με τα όσα είχε ακούσει για αυτή είχε κιόλας καταστρώσει το πονηρό του σχέδιο, πώς να τη βάλει στο χέρι του. Έτσι σε κάποια στιγμή ακούστηκε η φωνή του που έβγαине με κόπο γιατί είχε κατέβει κάτω στην χελιδόνα και φώναζε:

– Βασίλω δόμ' εκείτο το σφυρί που 'ναι κει κατα τη γωνία να διορθώσω κάτι, εδώ κάτω που 'μαι. Πρόθυμη η Βασίλω τρέχει, παίρνει το σφυρί και φωνάζει του μυλωνά. Αυτός τότε της λέει:

– Ρίξτο μ' απ' την τρύπα, μόνο σκύψε όσο μπορείς για να το φτάσω.

Σκύβει η Βασίλω, τεντώνοντας το χέρι με το σφυρί για να φτάσει ο μυλωνάς. Αυτός όμως, που είχε το διάολο μέσα'του, της φώναξε: "Σκύψε ακόμα λίγο" και χοπ... Της άρπαξε το χέρι ο μυλωνάς, αφού πρώτα πήρε το σφυρί, και μ' ένα σχοινί της το έδεσε σ' ένα ξύλο. Ανέβηκε καμαρωτός, αχπάν κι έτσι όπως είδε τη Βασίλω τουρλωμένη, πάει κοντά της και χαϊδεύοντάς την της λέει: "Τώρα Βασίλω μ' τι μπορώ να σ' κάνω;" Η Βασίλω, που στο μεταξύ είχε γίνει κόκκινη σαν την παπαρούνα από ντροπή κι από θυμό αλλά κι από πόνο έτσι καθώς ήταν δεμένη, ακούστηκε να λέει: "Κάνε μ' ό,τι θές μόνο ξέδεσέ μου το χέρι".

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Το τι έγινε παρακάτω δεν ξέρουμε, γιατί ο Χρήστος Μυλωνάς διέκοψε εδώ την αφήγησή του στρίβοντας μ' ένα χαμόγελο το μουστάκι του, που υπονοούσε πολλά... »

Κι απ' τα Τζουμέρκα στη Λάκκα Σούλι. Την πολύ όμορφη ιστορία μας τη διηγήθηκε ο ιερέας της περιοχής Λεωνίδας Νίκας.

« Εκείνα τα χρόνια τα παλιά, δεν ήταν λίγες οι βολές που ζαλικώνονταν οι ίδιες οι γυναίκες το γέννημα για το μύλο.

Έτσι μια απ' όλες τις γυναίκες, ζαλικώθηκε την σακούλα (μεριά) και πήγε στο μύλο με λίγο καλό ντύσιμο και φτιάσιμο, καλημέρισε τον μύλωνα, κι αυτός άθελα ή από συνήθεια ή θεληματικά το 'χε στο χούι του, σοβαρά ή σαν αστείο και αφού την καλημέρισε είπε στη συνέχεια:

– Καλά κάνει ο άνδρας σου και σε στέλνει στο μύλο... να θυμάσθε και τον καϊμένο τον μυλωνά πότε-πότε, να βλέπει κι αυτός μια καλή γυναίκα...!

Αυτή έσκυψε το κεφάλι της, το άλεσμά της γίνεται αλεύρι μέσα στις μυλόπετρες και αυτή συγχρόνως άλεθε την κουβέντα του μυλωνά στο μυαλό της και απεφάσισε να το πει στον άνδρα της και μαζί να την ξανασκεφθούνε και να βγάλουν πού την πηγαίνει ο μυλωνάς την κουβέντα του, που της είπε.

Από στόμα σε στόμα το μουρμούριζε το χωριό και ποτέ δεν επήρε δημοσιότητα το καλωσόρισμα που έκανε ο μυλωνάς στη γυναίκα εκείνη.

Σιωπηλά, και μεμονωμένα, έβλεπε ότι ο κάθε άνδρας ζαλικώνονταν τη μεριά (σακκί γεμάτο 20 οκάδες περίπου) και την πήγαιναν οι ίδιοι στο μύλο και την αλευροποιούσαν. Πολλοί απ' αυτούς όταν έπαιρναν και ζαλικώνονταν το άλεσμά τους για να το φέρουν στο σπίτι τους, κουράζονταν και μόλις έφταναν σ' αντίκρυ σημείο από το σπίτι τους έβάζαν δυνατή ψώνη και καλούσαν τη γυναίκα τους σε βοήθεια και ήρχετο εκείνη και έπαιρνε τ' αλεύρι.

Με τα χρόνια που ο μύλος σταμάτησε και τ' αλεύρι το αγοράζουν απο αλευρομηχανία έτοιμο και πιο καλό, οι γυναίκες είπαν το μυστικό τους.

Ότι ο μυλωνας δεν είπε τίποτα σε γυναίκα ποτέ, αλλά, κάποια από τις γυναίκες το σκέφθηκε για ν' απαλλαγεί από την φροντίδα του μύλου, και μια με την άλλη, φτιάσανε την ιστοριούλα με τρόπο που την σερβίρουν στον άνδρα τους και όλοι οι ζηλιάρηδες το πήραν στ' αλήθεια, πολλές γυναίκες απαλλάγησαν από το πάει και έλα με τον μύλο και οι άνδρες, και για καλό και για κακό και για ανεπάντεχο γεγονός, δεν κάνει τίποτα ένας μικρός κόπος να πάμε μόνοι μας, τ' άλεσμα στο μύλο, για να 'χομε τις γυναίκες αφίλητες από το μυλωνά, γιατί ο Διάβολος κάνει πολλά και όσα φέρνει η ώρα δεν τα φέρνει ο χρόνος¹⁶. »

16 Διατηρήσαμε την ορθογραφία και τη σύνταξη του κειμένου, σεβόμενοι την πρωτοτυπία του λόγου.

Μια άλλη ευτράπελη διήγηση, πολύ γνωστή στην Ήπειρο, αρχίζει ως εξής:

« Μια βολά ένας πατέρας είχε ένα παιδί. Όντας επέθαινε του είπε σε σπανό μωλανά να μην αλέσεις και να 'χεις την ευχή μου, κι έκλεισε τα μάτια του¹⁷. »

Το πιο πειραχτήρι απ' τους μωλανάδες ήταν ο Λάμπρος Τασσιούλης¹⁸ και πείραζε τις γυναίκες που πηγαίνανε στο μύλο, με διαφορά στιχάκια, αρκετά νόστιμα.

*Ταμ τουμ τ' αργαντί (το όργανο), κι απ' κάτ' χάρβαλο.
χορεύω εγώ κι ατός μου, χορεύει κι ο μαλλιάρός μου.*

Στο πάθημα της μωλνούς αναφέρεται η επόμενη ιστορία¹⁹:

« Μια μέρα ο μωλνάς με το μουλάρι του πάψε στην Παραμυθιά για δουλειές, ν' αγοράσει ή να διορθώσει χρειαζούμενα εργαλεία για το μύλο του. Είπε της μωλνούς: "Αύριο π' θα απεράσ' ουπραματευτής, κοίτα αυτά απ' σ' χρειάζονται να τα πληρώ'εις με κειό τον πέτο, που μας σήκωσε ζούρλια με το λάλημά του, με το..."

– Σώπα συ και θα δει αυτός ου διαουλόπετος, συμφώνησε η μωλνού.

Την αύριο μέρα, πρωί πρωί ξύπνησε η μωλνού και η πρώτη της δουλειά ήταν να βγάλει τις κότες προσεκτικά, έτσι που να μείνει μόνος του στο κοτέτσι ο πέτος. Όταν ήρθε οπραματευτής, γιατί απέκει περνούσε ο δρόμος του που βγάζει στο χωριό, κάθησε να βγάλει την καινούργια τουπραμάτεια να τη δει η μωλνού. Οπραματευτής, γυναικάς κι αυτός σαν τους μωλνάδες, όταν αντιλήφθηκε ότι η μωλνού ήταν μόνη της μια κορμοστασιά κυπαρίσσι, κόκκινη-κόκκινη, αναστατώθηκε. Η καρδιά του άρχισε να χτυπάει πιο δυνατά από τον κρότο του μύλου, καθώς φούντωσε μέσα του ο πόθος για τη μωλνού.

Αφού διάλεξε η μωλνού απ' τηνπραμάτεια τι είχε να πάρει για το σπίτι της, έτρεξε ίσια στο κατώ για να βγάλει τον πέτο απ' το κοτέτσι. Από κοντά και οπραματευτής. Η μωλνού για να πιάσει τον πέτο χώθηκε μέχρι τον αφαλό στο κοτέτσι, τουρλώνοντας τα πισινά της.

Μια και δυο οπραματευτής χωρίς να χασομερήσει, της σηκώνει απάνου τα σκουτιά κι ούτε γάτα ούτε ζημιά.

Όταν μετά τρεις γύρισε ο μωλνάς, αφού τακτοποίησε τα πράγματα και το μουλάρι, που ήταν ξεθεωμένο από την κούραση, είπε της κυράς του:

– Ω κυρά, τι πόρεψες με τονπραματευτή, τα βολέψες καλά ή σε έσιασε;

Κι η μωλνού, που 'χε τη μύγα, αποκρίθηκε:

– Ας μην είχα κωθεί μέχρι το αφαλό στο κοτέτσ' και θα μ' έσιαζε. »

17 Ακαδημία Αθηνών, *Επετηρίς Κέντρου Ερεύνης της Ελλ. Λαογραφίας*, τ. ΚΕ, σελ. 150

18 Από αφήγηση του ιερέα Μελλισουργών Άρτης Γιώργου Καρακίτσου.

19 Η πληροφορία από το Νάσιο Μπερέκο ετών 75, από το Φούρναρη Βροσύνας Ιωαννίνων, έτος 1982

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Η ιστορία είναι αληθινή και προέρχεται από τα Κουρεντοχώρια που επισκεφτήκαμε και μιλήσαμε με τους γερόντους των χωριών. Δάφνω ήταν το όνομα της μυλωνούς, εργατικιά, ζωηρή και λίγο αλαφρόμυαλη. Γρηγόρης Πάνος ήταν οπραματευτής, γνωστός σ' όλα τα χωριά για την πλούσια πραμάτεια του.

ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ²⁰

Α μωρή πήρατε το ξάγι για όχι;

« Κάθε τόσο μαζί με άλλους συγχωριανούς μου πήγαίνα στο μύλο ν' αλέσω το καλαμπόκι μου. Μια μέρα περιμένοντας κι εγώ με τη σειρά μου, ενώ ο μύλος αργούσε, άνοιξα συζήτηση μ' έναν γέρο που και αυτός είχε φέρει για ν' αλέσει το καλαμπόκι του. Εγώ όμως, μικρός και παράξενος, προσέχοντας γύρω μου, είδα τον μυλωνά να παίρνει το ξάγι του, τη δουλέψή του, όπως το λένε. Ο δείκτης δεν ισοσταθμούσε με αποτέλεσμα ο μυλωνάς να κλέβει στο ζύγισμα βαριά και ασύστολα. Μετά από λίγο, κατεβαίνοντας τη ξύλινη σκάλα, βλέπω τη γυναίκα του μυλωνά να παίρνει και αυτή από το ίδιο άλεσμα το δεύτερο ξάγι. Δεν πέρασε πολλή ώρα, νάσου και η γιαγιά βγαίνοντας από τον κήπο, με την ποδιά της γεμάτη χόρτα και αφού τ' άφησε στο πεζούλι, φώναξε στη νύφη της και την ρώτησε: "Α μωρή πήρατε το ξάγι για όχι;" Και μην ακούγοντας τη νύφη της, μουρμουρίζοντας είπε: "Αχ, γιε μου, πώς θα ζήσει αυτός ο κόσμος, δουλεύοντας τους άλλους τζάμπα;" Και στη συνέχεια άδειασε το τρίτο ξάγι στο τσουβάλι της και πάλι ξανά μουρμουρίζοντας είπε: "Χαράμι να γίνει σ' αυτόν που θα πάρει το περισσότερο". Διακόπτοντας το γέρο, του λέω: "Ας καθήσουμε πιο κει, έτσι που να είναι πιο αντικρουστό το κοφίνι και πιο κοντά", γιατί εκείνη τη στιγμή τελείωνε το πρώτο και θα ρίχναμε το δικό μου. Το ζύγισμα γινότανε προτού πέσει στο μύλο.

Το πάθημα του αγά

Είναι παρατηρημένο όταν γίνονται τέτοιες συζητήσεις, μεταξύ γέρου και νέου, είναι όμοιες με εκείνες των μυλόπετρων, που η μια παίρνει και η άλλη μας δίνει το επεξεργασμένο προϊόν. Ο νέος μαθαίνει όταν ρωτάει, ενώ ο γέρος εντυπωσιάζει με την ιστορία και τα παθήματα. Έτσι έγινε και με τον γέροντα, διηγώντας μου μια ιστορία που είχε συμβεί παλαιότερα στον ίδιο μύλο. Καθισμένοι επάνω στα γεμάτα από καλαμπόκι τσουβάλια, άρχισε να μου λέει την ιστορία και το πάθημα δυο ανθρώπων, Έλληνα και Τούρκου. "Κάποτε", μου λέει, "παλικάρι μου, ένας αγάς ξεκινώντας από Πρέβεζα προς Φιλιάτες νύχτωσε στο μικρό και φτωχό χωριό, Καναλάκι. Εκεί στο πρώτο σπίτι στάθηκε και ζήτησε φιλοξενία. Φιλοξενήθηκε με διαμαρτυρία της νοικοκυράς, ότι ο άνδρας της έ-

20 Ιερέας Προδρομίου Παραμυθιάς, Ιωάννης Μούκας. Ζωντανή αφήγηση

λειπε και ότι είναι φτωχιά με δυο μικρά παιδιά. Ο Τούρκος επιτακτικά της λέει ότι δεν έχει μεγάλες απαιτήσεις, αρκεί να περάσει τη νύχτα. Η νοικοκυρά, λίγο από φόβο και από ντροπή, δέχτηκε να φιλοξενήσει τον Τούρκο με προσφάγι, φτωχό σκεύασμα από αλεύρι, λάδι καμένο και νερό, το λεγόμενο πλόσμο. Αφού έφαγε, ξάπλωσε σε μια παλιοψάθα με τραγόμαλλο σκέπασμα και υφαντό μαξιλάρι με γέμισμα ροκόφυλλων.

Ξαπλώνοντας ο Τούρκος είδε το καντήλι να καίει μπρος στην εικόνα της Παναγιάς, που η μικρή και φτωχή θαλπωρή ξύπνησε τα σεξουαλικά του αισθήματα, και ρωτώντας την, καθώς ομορφούλα και νόστιμη, κυρα-Κώσταινα τι ακριβώς συμβολίζει η όμορφη εικόνα που για χατίρι της καίγοτανε καντήλι, η κυρά του απάντησε ότι είναι η προστάτις του σπιτιού της, είναι η Αγία Ελεούσα, που με τα θαύματά της και την καλωσύνη της, ελεεί κάθε φτωχό και χαρίζει ό,τι της ζητήσει. Κι ο Τούρκος άλλο που δεν ήθελε, σηκώθηκε και καθώνας οκλαδών κοίταξε στο εικόνισμα και είπε: “Πω πω, Παναγιά μου, και η κυρά-Κώσταινα είναι τόσο όμορφη όσο και εσύ. Πες και κάνε το χατίρι και το μεγάλο θαύμα και έρθει το κυρα-Κώσταινα στο αγκαλιά μου”. Και η κυρα-Κώσταινα σπρωγμένη από το θαύμα και την δική της ορμή έπεσε στην αγκαλιά του Τούρκου και σβήσανε την ερωτική φλόγα στην κρύα και κατασκότεινη νύχτα.

Επμέρωσε και ο οδοιπόρος ξεκίνησε το δρόμο του και φθάνοντας στο Καρυώτι νύχτωσε, κι εδώ έπρεπε κάποιος να τον φιλοξενήσει. Φθάνοντας σ’ αυτόν εδώ το μύλο ζήτησε κατάλυμα. Κατά κακή του τύχη, εδώ τα πράγματα μπλέξανε. Ο μυλωνάς που θα φιλοξενούσε τον Τούρκο, ήταν ο άντρας της κυρα-Κώσταινας, που φιλοξενήθηκε στο Καναλάκι. Ο Κώστας ήταν εργάτης, εδώ και έξι μήνες στο μύλο αυτό που ανήκε σε κάποιον Βασίλη Πατσούρα.

Και ο Τούρκος, θέλοντας να υπερεκτιμήσει την τύχη του, εξιστόρησε όλα εκείνα που ήταν υπέρ του και κατά του Κώστα Μυλωνά, που σαν γκρεκύλος και πονηρός Οδυσσέας δεν άργησε να καταστρώνει τα σχέδια του.

Έτοιμο το σχέδιο της εκδικήσεως και ο Κώστας λέει στον Τούρκο: “Κάθισε αγά μου και αν έχετε την καλωσύνη με αυτό το σανίδι να κόβετε το αλεύρι, από καιρό σε καιρό, για να μην χύθει έξω, κι εγώ θα ετοιμάσω για φαγητό”.

Φεύγοντας πήγε στο φτωχομάγαζο του χωριού, που άλλο δεν είχε εκτός από κούμαρο ρακί και τσιγάρα και λίγο καφέ. Γέμισε το μπουκάλι του με ρακί, αγόρασε και δυο μπακέτα τσιγάρα, απ’ τα τελευταία καπνού, τα λεγόμενα στούκας. Ανέβηκε στο δωμάτιο, που τότε ήταν σαλόνι, κουζίνα και υπνοδωμάτιο. Εκεί ετοίμασε το δείπνο από τυρί χαλασμένο, που η μυρωδιά έδινε την εντύπωση από κάλτσα άπλυτη, αυγά σαλάτα και μπριάμ από φασόλια, ρύζι και κολοκυθάκια πολύ πιπεράτα και αρμυρά, έτσι που και χορτάτος να είναι θα τσιμπολογεί το φαγητό του. Έπειτά, αφού βγήκε στο κελάρι της σκάλας, κάλε-

Πρεβεζάνικα Χρονικά

σε το μουςαφίρη του για ποτό και φαγητό. Και τι δεν έκανε ο κυρ-Κώστας για να ευχαριστήσει το “φίλο του”. Αυτός γέμιζε τα ποτήρια με ρακί και όποτε του δίνονταν η ευκαιρία τίνανε και την καύτρα από το τσιγάρο του, στο ποτήρι του αγά. Είδε και έπαθε ο γκρεκύλος όσο να κάμει τον αγά να φωνάξει: “Αλάχ, Αλάχ πάρε με στο παράδεισο”.

Αφού τον “ετοίμασε” καταλλήλως ο κυρ-Κώστας έβγαλε τον κοντυλοφόρο και έγραψε στον πισινό του Αγά: “Ό,τι έκαμες έπαθες, έτσι τιμωρούνται οι αμαρτωλοί”. Ο ήλιος έχει ανέβει ψηλά και ο αγάς τρεκλίζοντας, επειδή ήταν ακόμα μεθυσμένος, μάζεψε τα εσώρουκά του και σφίγγοντας τη μέση του κοίταξε από το παράθυρο και είδε ότι το άλογο του έλειπε.

Με το τελευταίο πάθημα του αγά ο κυρ-Κώστας από σκλάβος έγινε ελεύθερος και βρέθηκε μαζί με την οικογένειά του στα περίχωρα του Αγρινιού, γιατί εκεί ήταν Ελληνικό και οι Τουρκοτσάμηδες δεν εισχωρούσαν εκεί.

Την ιστορία του γέρου την κατέγραψα στον πίνακα της μνήμης μου και αφού έριξα μια ματιά στο κοφίνι του μύλου είδα ότι είχα καιρό ακόμα ν’ ακούσω κι άλλο, κάτι το ανέκδοτο ή κάτι από την ιστορία που ποτέ δεν σταματά να γράφει τα παθήματα των ανθρώπων. “Έλα παπού, πες μου κάτι ακόμα από αυτά που έζησες, άκουσες και θυμάσαι. Το άλεσμά μου θ’ αργήσει ακόμη να πέσει”. Χαμογελώντας με κοίταξε και είπε: “Παιδί μου, τα παθήματα γίνονται μαθήματα για όλους και χαρά σ’ αυτόν που δεν τα θάφτει κάτω από την πέτρα της λησμονιάς. Θα σου πω κάτι για εκείνον που βιάζεται που τα θέλει όλα, χωρίς να δώσει τίποτα.

Έχεις ακούσει να λένε ότι **αυτός δεν είδε το μαλλιαρόκωλο**; Είναι μια παροιμία που λέγεται συχνά στον τόπο μας.

Κάποτε στην περιφέρειά μας ζούσε κάποιος καπετάν Γρηγόρης που στο διάβα του οι πάντες έπρεπε να σηκώνονται. Στα πανηγύρια, στους γάμους, στους χορούς, στην εκκλησία, στο μύλο και στη βρύση ήθελε να είναι πάντα πρώτος.

Μια ημέρα φθάνοντας στο μύλο βρήκε το κοφίνι του μύλου γεμάτο και αφού δεν είχε καιρό για χάσιμο λέει στο γέροντα που είχε το άλεσμα: “Κράτα το τσουβάλι ν’ αδειάσουμε το κοφίνι και να ρίξουμε το δικό μου γιατί εγώ βιάζομαι”. Ο γέρος του αντιστάθηκε. Τότε ο Γρηγόρης τον έσπρωξε και ο γέρος έπεσε φωνάζοντας: “Εντάξει παιδί μου, σε ξέρω ποιος είσαι αλλά δε θα αργήσεις να δεις το μαλλιαρόκωλο από κάποιον άλλο”.

Να και μια μέρα έρχεται ο Γρηγόρης στο μύλο και, όπως πάντα βιαστικός και γόης όπως ήταν, λέει στο μυλωνά ν’ αδειάσει από το κοφίνι το ξένο άλεσμα και να ρίξει το δικό του. Ο μυλωνάς του λέει ότι αυτή τη δουλειά θα την κάνει αυτός που έχει το άλεσμα και φώναξε ένα γεροδεμένο άντρα που σ’ αυτόν ανήκε το άλεσμα. Επέμενε ο Γρηγόρης και πάλι ν’ αδειάσει το κοφίνι. Ε! Τότε το

παλικάρι δεν κρατήθηκε. Στα σβέλτα αρπάζει το Γρηγόρη από τα μαλλιά και τον διπλώνει ανάμεσα στα τσουβάλια. Δρασκελίζοντάς τον άφησε να δει ο Γρηγόρης τον μαλλιάρókωλο, γιατί άλλο από τη φουστάνελα το παλικάρι δεν φορούσε. Αμέσως, ο Γρηγόρης θυμήθηκε τα λόγια του γέρου. »

Ας όψεται ο μυλωνάς ²¹

Με τη δική του λαϊκή γλώσσα, τη ντοπιολαλιά της Ηπείρου, ο Νίκος Καραβασίλης, γνώστης ο ίδιος του λαϊκού ηπειρώτικου βίου, συμπυκνώνει σε λίγες γραμμές την ξεχωριστή, όσο και ιδιόμορφη δουλειά του μυλωνά, αλλά και την εν γένει ζωή του στα δύσκολα εκείνα χρόνια, χωρίς να παραλείπει να μας δίνει την ευτράπελη εκείνη νότα που ήταν και το χαρακτηριστικό άλλωστε του Ηπειρώτη μυλωνά.

« Εδώ και μέρες τώρα, ο πρόεδρος ήξερε, είχε έρθει χαρτί στην Κοινότητα που όριζε πως την τάδε του μηνός Αλωνάρη, σπουδασμένοι, άνθρωποι τρανοί από το υπουργείο θα επισκεφθούν το χωριό για να μελετήσουν επί τόπου τα προβλήματα και προπαντός τη ζωή και τις συνήθειες των χωριανών.

Το χωριό, που καθώς είπε κι ο παπάς, για να διαλέξουν οι τρανοί ανάμεσα σε τόσα χωριά για μελέτες, θα πάει να πει πως κάτι το ξεχωριστό έχει απ' όλα τ' άλλα, κάτι το σπουδαίο που δεν το ξέρουν και που το κάτι θα φέρει με τον καιρό στον τόπο τα πλούτια και τα μεγαλεία με το σακκί.

Την τελευταία μέρα της ολιγοήμερης επίσκεψής τους οι ξένοι, τ' απόγιομα τράβηξαν κατά το Κακολάγκαδο. Κάποιος τους είπε, πως εκεί την άνοιξη, φεγγαριάζονται καλότυχες και νεράϊδες. Κατεβαίνουν απ' το βουνό κι άλλες πλένουν κι άλλες γνέθουν.

Κατηφορίζοντας ψάχνοντας μέσα στο ρέμα, έφτασαν κάτω στου χωριού το μύλο. Εκεί ένα χωριατόπουλο, το παιδί του μυλωνά, τους έδειξε τα χοντροσκούτια οπόρχονταν γύρω στη νεροτριβή, τους κίνησε τα μαντάνια που γινώνανε το σαμαροσκούτι οι χωριανές κι αυτοί το κάνανε θάμα. Ενθουσιασμένοι και φορτωμένοι με καινούργιες γνώσεις, βρέθηκαν μπροστά στην πορτοπούλα του μύλου. Έσκυψαν και μπήκαν μέσα. Τους καλωσόρισε ο μυλωνάς και τους παραστάθηκε, έτσι καθώς ταίριαζε σε νοικοκυραίους. Τους καλησπέρισε και η μυλωνού κι έτσι καθώς ήταν αλευρωμένη και κακομάντζαλη σπκώθηκε από τη μεριά που κάθονταν αποσταμένη κι αναμέρισε στο κελάρι, ήταν κομμάτι ντροπαλή.

Οι ξένοι έτσι καθώς στάθηκαν στη μέση στο μύλο, αγνάντεψαν απάνω τα χιλιοχρονίτικα, τα σαρακωμένα ματέρια που κράταγαν τις μαυρόπλακες της σκεπής, αγνάντεψαν τις σφαλαγκωνιές που κρέμονταν αλευρωμένες σαν σταλαγμί-

21 Νίκος Καραβασίλης, περιοδ. *Σκουφάς*, τ. 2, Άρτα, σελ. 64-65

**Ο νερόμυλος του Αβάσου (αναπαλαιωμένος)
στο Κάτω Κοτσανόπουλο Πρέβεζας**

τες σε σπλιά, και καμαρώνοντας ένας γύρω του τα σεγύρια οπού ήταν σκόρπια καταμεσής σαν να τα κατέβασε το ρέμα, είπαν δυσαρεστημένοι κοιτάζοντας το μυλωνά: “Ακαταστασία”. Εκείνος κατάλαβε και τους απάντησε: “Σαν στο μύλο αφεντάδες”.

Χαμογέλασαν και προχώρησαν παραμέσα, περιεργάστηκαν τη μυλόπετρα, τη σφίρλα οπόρχουνταν γύρα κι έφκiane τα σπορίματα αλεύρι, ρώτησαν για τα βραγκανίδια όπου κρέμονταν, πήραν στα χέρια τους το ξαγάρι κι απέ γύρισαν κατά το τεζάκι οπού ήταν αραδιασμένα τ’ αλευροσάκκια με τ’ αλέσματα, όλα ανοιχτά και ανασκουμπωμένα για να κρυώσει τ’ αλεύρι, μη λάχει και το κλείσουν ζεστό και πικρίσει. Πέρασαν ανάμεσα στα σακκιά, πήραν στο χέρι τους αλεύρι, το τρίψανε ανάμεσα στα δάχτυλα, το φέραν κι ως τη μύτη και το ξανάριξαν στο σακκί. Εκεί όμως που γυρόφερναν τα μάτια, κάτι τους παραξένεψε, κι εκεί ήταν που στάθηκαν την πλιότερη ώρα. Κοίταγαν και ματακοίταγαν και θωρίζονταν συνατί τους με το καινούργιο εύρημα. Γυρόφερναν τη μεριά με τ’ αλεύρι και την αγνάντευαν απ’ όλες τις άκρες.

Ένα πράμα παράξενο, σαν παράσταση, σαν γράμματα, σαν κάτι αλλιώτικο ήταν σταμπαρισμένο με τέχνη, με μεγάλη τέχνη, ή δεξιοτεχνία μάλλον καθώς την ονόμασαν οι γραμματισμένοι, απάνω στ’ αλεύρι, κι εκείνο τους σκότισε το νου. Ένας έλεγε, είναι παράσταση και παριστάνει ανάγλυφα βουνά και χαρά-

δρες και... και... Άλλος από εκεί έλεγε, όχι είναι γράμματα και μάλιστα πολύ μα πολύ παλαιά επηρεασμένα από ξένες γραφές με βυζαντινό χαρακτήρα. Άλλος, κάπου εκεί στη μέση, ξεχώριζε κιόλας ένα σαν όμικρον, ο άλλος έβάζε τα γυαλιά του, τα ματακοίταζε και δεν συμφωνούσε, τόβρισκε μάλλον ωμέγα... και πάλι απ' την αρχή. Και για να λέμε τη μαύρη την αλήθεια, όσο και να κάθονταν ακόμα δεν θα βρίσκανε τι είναι εκείό το πράμα, αν δεν φώναζαν το μυλωνά να τους βοηθήσει.

Τους κοίταξε μια γύρα ο μυλωνάς, τους ματακοίταξε, χαμογέλασε και είπε βαριεστημένος:

– Ωχ καημένε, σας θχιαχμένομαί τόση ώρα, όχι ωμέγα κι όχι όμικρον, ορθογραφία καρτερείτε απ' τ'ς μυλωνούς το γκώλο;

Οι τρανοί, το κατάλαβαν φαίνεται, και σαν να πειράχτηκαν, σαν να κακώθηκαν, απ' του μυλωνά τα λόγια, κι έφυγαν. Την άλλη μέρα, έφυγαν κι απ' το χωριό.

Και καρτερούσαν οι χωριανοί με καιρό, και καρτερούνε ακόμα να φανεί το καλό που θα 'φερνε αυτή η επίσκεψη μα, καθώς είπαν, έφυγαν κακιωμένοι οι τρανοί, γι' αυτό και δεν ματαγνοιάστηκαν.

Ας όψεται ο... μυλωνάς. »